

## Tesnièreova strukturalna sintaksa

Izvornik: Lucien Tesnière, *Éléments de syntaxe structurale*, Paris, 1959; 1988.

Na španjolski prevela Esther Diamante, pod naslovom: *Elementos de sintaxis estructural*, Madrid, 1994 (ed. Gredos, 2 vol., 1185 p., Collection *Biblioteca románica hispánica 2, Estudios y ensayos*, 385).

**Cilj** sintaktičke analize: otkriti sastavne elemente rečenice i poruku koju nam oni nude.

U Francuskoj je dugo postojala zamisao o potrebi definiranja univerzalne sintakse koja bi po svojim karakteristikama bila bliska transformacijskom opisu i ilustrirana mnogim grafičkim prikazima: konačno je **Lucien Tesnière** napisao takvu sintaksu.

Strukturalna sintaksa, kakvu zastupa Tesnière, ima zadatak otkriti dubinsku strukturu koja se krije ispod linearnog privida jezika u govornom lancu, tj. ima zadatak kategorizirati riječi koje tvore rečenicu i odrediti kakva je vrsta odnosa koji postoje u rečenici.

Prema Tesnièreu postoje 3 vrste sintaktičkih odnosa: **koneksija, translacija i junkcija.**

Nadalje, navodim samo neke osnovne, ali ne i sve nazivke, unutar korpusa Tesnièrove gramatike, a prema Ivana Franić, „Jezikoslovno nazivlje u Tesnièrovim *Éléments de syntaxe structurale*“, *Filologija* 46-47, Zagreb, 2006., str. 77-99.

**KONEKSIJA** je temeljni mehanizam strukturalne sintakse, to je svojevrsno vezivo koje drži na okupu sve rečenične dijelove:

Dijelovi koneksije:

**Rečenica:** uređen skup kojega su sastavni elementi riječi.

**Koneksija** (sveza, spoj): vitalno načelo rečenice; ona ničim nije označena; pojam koji je u osnovi čitave strukturalne sintakse.

**Upravitelj** (régissant): gornji član koneksije.

**Upravljenik** (regi, subordonné): donji član koneksije

**Čvor:** svaki upravitelj koji upravlja s jednim ili više upravljenika.

**Središnji čvor:** čvor sastavljen od upravitelje koji upravlja svim upravljenicima u rečenici.

**Strukturalni slijed:** slijed po kojem se upravljaju koneksije.

**Linearni slijed:** slijed po kojem se riječi postavljaju u govorni lanac.

**Aktanti:** bića ili stvari koji na bilo koji način i u bilo kojem svojstvu, čak i kao obični statisti i na najpasivniji način sudjeluju u procesu.

**Prvi aktant:** onaj koji obavlja radnju – subjekt.

**Drugi aktant:** onaj koji trpi radnju – direktni objekt.

**Treći aktant:** onaj u čiju se korist ili na čiju štetu odvija radnja – indirektni objekt.

**Epitet:** upravljenik imenice koji je kao takav dio imenskog čvora. On ima zadatak odrediti imenicu o kojoj ovisi – imenska dopuna.

**Cirkumstant:** izriče okolnosti u kojima se proces odvija – priložna oznaka.

**Glagol:** pune riječi koje izražavaju ideju nekog procesa.

**Nevalentni glagol:** glagol bez aktanta, izražava proces koji se odvija sam po sebi, bez da itko ili išta u njemu sudjeluje – bezlični glagol.

**Monovalentni glagol:** glagol s jednim aktantom, izražava proces u kojem sudjeluje samo jedna osoba ili jedna stvar – neprijelazni glagol.

**Dvovalentni glagol:** glagol s dvama aktantima, izražava proces u kojemu sudjeluju dvije osobe ili stvari – prijelazni glagol.

**Trovalentni glagol:** glagol s trima aktantima, izražava proces u kojemu sudjeluje tri osobe ili stvari. Tradicionalan gramatika ih naziva prijelaznima kao i dvovalente glagole. Glagoli s trima aktantima su u načelu glagoli govorenja i davanja – dvostruko prijelazni glagoli.

**Adverbi (prilozi):** pune riječi koje izražavaju apstraktne attribute procesa.

**Junktivi** (spojni, vezni elementi): prazne riječi kojih je funkcija međusobno povezati pune riječi ili čvorove kojih su oni osnova.

**Translativi:** prazne riječi kojih je funkcija promijeniti kategoriju punih riječi.

U teoriji strukturalne sintakse **JUNKCIJA** je koordinacija iz tradicionalne gramatike, tj. odnos koji postoji među elementima istog statusa, bilo da je riječ o samoj rečenici ili pak o njezinim dijelovima. Elementi kojima se provodi junkcija (spajanje) nazivaju se junktivima (spojnicima), a pripadaju kategoriji praznih riječi.

Dijelovi junkcije:

**Junkcija:** pojava koja se sastoji od međusobnog dometanja istovrsnih čvorova tako da se rečenica, uvećana z te nove elemente, proširuje i produljuje. Može bit račvasta, dvostruko račvasta, anaforička i konekcijska.

Autor je pod nazivnik **TRANSLACIJA** stavio sintaktičke koncepte koji se u tradicionalnoj gramatici razmatraju pod velikim brojem poglavlja (npr. kompozicija, derivacija).

Dijelovi translacije:

**Translacija:** pojava koja nastaje kada neka puna riječ biva prenesena iz jedne gramatičke kategorije u drugu, tj. kada se jedna vrsta riječi pretvara u drugu npr. imenica uporabljena kao pridjev (fr. *une robe saumon*) ili prilog uporabljen kao imenica (fr. *Demain est un autre jour*). Operacijom translacije uz uporabu translacijskih elementaka kao što su prijedlozi ili veznici subordinacije ili bez njih neka puna riječ biva prenesena iz jedne gramatičke kategorije u drugu. Dijeli se na translaciju prvog stupnja, koja djeluje među elementima iste razine, i na translaciju drugog stupnja kada se prijelaz događa između hijerarhijski različitih razina.

Predmet proučavanja je sintaksa rečenice koja je sama po sebi struktura, dok je struktura rečenice zapravo hijerarhijska koneksija. Koneksija je temeljni načelo strukturalne sintakse, bez nje se može govoriti samo o izdvojenim i nepovezanim jezičnim jedinicama. Tesnère razlikuje strukturalni slijed rečenice, koji je višedimenzionalan, i linearni slijed koji je jednodimenzionalan. Pri tom napominje da cjelokupna strukturalna sintaksa počiva na odnosima između ta dva slijeda. Strukturalna sintaksa revidira tradicionalnu podjelu riječi na vrste, pa se ovisno o mogućnosti obavljanja strukturalne funkcije riječi dijele na konstitutivne i supsidijarne (pomoćne), dok se na semantičkom planu razlikuju pune (punoznačne) i prazne (nepunoznačne) riječi. Prve mogu biti nositeljima semantičke funkcije, dok s drugima to nije slučaj.

<b>PUNE RIJEČI</b>	<b>TRADICIONALNA GRAMATIKA</b>
IMENICE	IMENICE, ZAMJENICE
PRIDJEVI	PRIDJEVI
GLAGOLI	GLAGOLI
PRILOZI	PRILOZI
<b>PRAZNE RIJEČI</b>	<b>TRADICIONALNA GRAMATIKA</b>
JUNKTIVI	KOORDINACIJSKI VEZNICI
TRANSLATIVI	SUBORDINACIJSKI VEZNICI, PRIJEDLOZI, ČLANOVI
OZNAKE	ČLANOVI, PRIJEDLOZI, ZAMJENICE

Autor kao temeljnu jedinicu strukturalne sintakse uzima riječ, međutim, smatra je samo odsječkom govornog lanca. Stoga uvodi pojam čvora koji je skup sastavljen od upravitelja i svih podređenih mu upravljenika. Središnji čvor, tj. čvor čvorova je glagolski čvor. Glagol je apsolutno središte rečenice, on dominira te drži podređenima sve ostale članove rečenice. Tesnière poistovjećuje kategoriju i funkciju, te pri uvođenju teorije valencije nastaje radikalni obrat u objašnjavanju prirode rečeničnih sastavnica. Naime, na temelju dviju opozicija i to strukturalnog i linearnog slijeda, te unutarjezičnih i izvanjezičnih odnosa, Tesnière prirodu i status rečeničnih sastavnica određuje s točke gledišta značenja. Tako se rečenične sastavnice definiraju na temelju onoga što izražavaju. Uvodi se vrlo ekonomičan sustav funkcija kao što su glagol, aktant i cirkumstant koji dobivaju točno određenu poziciju u rečenici, odnosno hijerarhiji koneksija.

Elementi prikaza steme (schema actantiel) :

*Les petits ruisseaux font les grandes rivières*

